

ZATWIERDZAM
Z up. WOJEWODY PODKARPACKIEGO
(-)
Jolanta Sawicka
WICEWOJEWODA

S-I.9450.1.2020.EK

PODKARPACKI URZĄD WOJEWÓDZKI W RZESZOWIE
WYDZIAŁ POLITYKI SPOŁECZNEJ

Procedury postępowania interwencyjnego
w sytuacjach kryzysowych,
związanych z przemocą w rodzinie,
materiały instruktażowe, zalecenia -
dla osób realizujących te zadania.

RZESZÓW, 2020 r.

Spis treści.

Nr rozdziału	Tytuł	Strona
	Spis treści.	2
1.	Wstęp.	3
2.	Podstawa prawna.	4
3.	Przemoc w rodzinie oraz jej formy, interwencja kryzysowa, rozróżnienie pojęć: przemoc w rodzinie, konflikt, agresja.	5
3.1.	Definicja przemocy w rodzinie oraz definicja interwencji kryzysowej.	5
3.2.	Formy przemocy w rodzinie.	5
3.3.	Rozróżnienie pojęć - przemoc w rodzinie - konflikt - agresja.	6
4.	Skala zjawiska przemocy w rodzinie na terenie województwa podkarpackiego - dane dotyczące 2019 r.	8
5.	Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, właściwość organów.	11
6.	Rodzaje pomocy udzielanej osobom doznającym przemocy w rodzinie. Zasady postępowania przedstawicieli służb i instytucji w sytuacjach, związanych z przemocą w rodzinie.	14
6.1.	Postępowanie przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w sytuacji uzyskania informacji o występowaniu przemocy w rodzinie.	15
6.2.	Postępowanie przedstawicieli Gminnych i Miejskich Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w sytuacji uzyskania informacji o występowaniu przemocy w rodzinie.	17
6.3.	Postępowanie przedstawicieli ochrony zdrowia w sytuacji uzyskania informacji o występowaniu przemocy w rodzinie.	17
6.4.	Postępowanie przedstawicieli oświaty w sytuacji uzyskania informacji o stosowaniu przemocy w rodzinie.	18
6.5.	Postępowanie przedstawicieli policji w sytuacji uzyskania informacji o stosowaniu przemocy w rodzinie.	19
6.6.	Procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych, związanych z przemocą w rodzinie dla Specjalistycznych Ośrodków Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie.	20
7.	Procedura zapewnienia przez ośrodki pomocy społecznej na terenie województwa podkarpackiego gotowości przystąpienia przez pracowników socjalnych do czynności interwencyjnych na telefoniczne wezwanie policjanta w sytuacji, gdy sprawca przemocy jest zatrzymany i rodzina wyraża potrzebę wsparcia ze strony pracownika socjalnego, sprawozdawczość z ww. zakresu, a także sprawozdawczość kwartalna dotycząca realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz liczby osób doświadczających przemocy w rodzinie i stosujących przemoc na terenie gmin.	22
8.	Zasady opracowywania i realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.	24
9.	Wskazówki dotyczące zasad opracowywania i realizacji programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.	36
10.	Nowe rozwiązania wynikające z ustawy z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2020.956 t.j.).	39
11.	Zakończenie.	45

1. Wstęp.

„Procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych, związanych z przemocą w rodzinie, materiały instruktażowe, zalecenia - dla osób realizujących te zadania” zostały opracowane w ramach realizacji przez Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Wydział Polityki Społecznej Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie zadań wynikających z art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2020.218 t.j.).

Niniejszy materiał stanowi kontynuację oraz aktualizację procedur opracowanych w latach poprzednich. Ponadto nowe zapisy w nim zawarte mają na celu osiągnięcie ich zgodności z aktualnymi przepisami prawa. Stanowią one również odpowiedź na bieżące problemy i wyzwania, jakie towarzyszą pracy z problemem przemocy w rodzinie.

Zwracamy szczególną uwagę na rozdział 10 opracowania, który opisuje nowe procedury i rozwiązania, związane z realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wynikające z przyjętej w bieżącym roku ustawy z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

Rozbudowana została również część procedury, dotycząca opracowania i realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych oraz programów psychologiczno-terapeutycznych skierowanych do osób stosujących przemoc w rodzinie.

Zachęcamy do zapoznania się z niniejszym opracowaniem oraz do wdrożenia proponowanych w nim rozwiązań.

2. Podstawa prawna.

- 1) Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2020.218 t.j.).
- 2) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne (Dz.U.2011.50.259).
- 3) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U.2011.209.1245).
- 4) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz.U.2011.81.448).
- 5) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy (Dz.U.2010.201.1334).
- 6) Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2020.956 t.j.).
- 7) Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2021.
- 8) Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U.2020.1876 j.t.).
- 9) Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.2020.30 j.t.).
- 10) Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U.2020.1444 j.t.).
- 11) Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i o przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U.2019.2277 j.t.).
- 12) Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U.2020.1359 j.t.).

3. Przemoc w rodzinie oraz jej formy, interwencja kryzysowa, rozróżnienie pojęć: przemoc w rodzinie, konflikt, agresja.

3.1. Definicja przemocy w rodzinie oraz definicja interwencji kryzysowej.

Według definicji przyjętej w *ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2020.218 t.j.)* pojęcie **przemoc w rodzinie** należy rozumieć, jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.¹

Zgodnie z *art. 47 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U.2020.1876 t.j.)* **interwencja kryzysowa** stanowi zespół interdyscyplinarnych działań, podejmowanych na rzecz osób i rodzin, będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych - schronienia do 3 miesięcy. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód.²

Interwencja kryzysowa wobec problemu przemocy w rodzinie powinna być natychmiastowa, zorientowana na działanie, oparta na współpracy interdyscyplinarnej służb i instytucji, nastawiona na zapewnienie bezpieczeństwa klientowi dotkniętemu przemocą oraz ukierunkowana na budowanie jego mocy i sprawczości.

3.2. Formy przemocy w rodzinie.

FORMY PRZEMOCY	KATALOG POTENCJALNYCH ZACHOWAŃ
PRZEMOC FIZYCZNA	Np. popychanie, odpychanie, obezwładnianie, przytrzymywanie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą ręką i pięściami, bicie przedmiotami, ciskanie w kogoś przedmiotami, parzenie, polewanie substancjami żrącymi, użycie broni lub innych niebezpiecznych narzędzi, porzucanie w niebezpiecznej okolicy, wyrzucanie z samochodu, gaszenie papierosa na osobie, nieudzielenie koniecznej pomocy i in.
PRZEMOC PSYCHICZNA	Np. wyśmiewanie poglądów, religii, pochodzenia, narzucanie własnych poglądów, karanie przez odmowę uczuć, zainteresowania, szacunku, stała krytyka, wmawianie choroby psychicznej, izolacja społeczna (kontrolowanie i ograniczanie kontaktów z innymi osobami), domaganie się posłuszeństwa, ograniczanie snu i pożywienia, degradacja werbalna (wzywanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie), stosowanie bezprawnych gróźb, szantażowanie zabójstwem, przekonywanie o swojej bezkarności i in.

¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2020.218 t.j.).

² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U.2020.1876 t.j.).

PRZEMOC SEKSUALNA	Np. wymuszanie pożycia seksualnego, wymuszanie nieakceptowanych praktyk seksualnych, wymuszanie seksu z osobami trzecimi, sadystyczne formy współżycia seksualnego, demonstrowanie zazdrości, krytyka zachowań seksualnych, poniżanie możliwości, obśmiewanie, wymuszanie oglądania pornografii i powtarzania zachowań tam stosowanych, patologiczna zazdrość o zachowania seksualne, których nie ma i in.
PRZEMOC EKONOMICZNA	Np. odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, niezaspokajanie podstawowych, materialnych potrzeb członków rodziny i in.
ZANIEDBYWANIE	Np. niezaspokajanie podstawowych potrzeb zarówno fizycznych (właściwe odżywianie, ubieranie, ochrona zdrowia, edukacja itp.) jak i psychicznych (poczucie bezpieczeństwa, miłość, troska i in.).

3.3. Rozróżnienie pojęć - przemoc w rodzinie - konflikt - agresja.

W codziennej praktyce osoby pracujące z problemem przemocy w rodzinie konfrontują się z koniecznością rozróżnienia trzech zjawisk, jakie mają miejsce w rodzinach problemowych, celem prawidłowego zdiagnozowania, czy w rodzinie faktycznie występuje problem przemocy. Tymi zjawiskami są: przemoc w rodzinie, konflikt i agresja. Aby ułatwić ten aspekt pracy, proponujemy przyjęcie i stosowanie niżej podanej terminologii.

Ustawowa definicja przemocy w rodzinie podana została w pkt 3.1. niniejszego opracowania.

Z psychologicznego punktu widzenia **przemoc w rodzinie** to działanie:

- Intencjonalne i skierowane przeciwko innym członkom rodziny - stosowana przemoc jest zamierzonym działaniem człowieka i ma na celu kontrolowanie i podporządkowanie pokrzywdzonego.
- Wykorzystujące wyraźną asymetrię sił, siły są nierównomierne - w relacji jedna ze stron ma przewagę (fizyczną, psychiczną, ekonomiczną) nad drugą. Sprawca i ofiara pozostają w relacji zależności - ofiara jest słabsza a sprawca silniejszy.
- Naruszające prawa i dobra osobiste ofiar - sprawca wykorzystuje przewagę/siłę/zasób i narusza prawa ofiary (np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku, życia w rodzinie, bezpieczeństwa, wzajemnej pomocy itp.).
- Powodujące ból i cierpienie - sprawca naraża zdrowie i życie ofiary na poważne szkody. Doświadczenie bólu i cierpienia sprawia, że ofiara ma mniejszą zdolność do samoobrony lub jej nie ma, a doznane szkody utrudniają lub uniemożliwiają funkcjonowanie społeczne.³
- Wymagające ingerencji z zewnątrz - sprawca nie ma interesu we wprowadzaniu zmiany, ponieważ jego zachowania są zazwyczaj skuteczne, ofiara - jako słabsza i zależna nie ma możliwości wprowadzenia zmian samodzielnie.

³ Opracowano na podstawie materiałów Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”.

Konflikt - to jednorazowe, lub powtarzalne epizody, sprzeczności potrzeb i/lub wartości pomiędzy członkami rodziny.⁴

Konflikt - to sytuacja, w której osoby od siebie zależne poprzez wzajemne działanie lub zaniechanie przeciwstawiają się sobie, w sposób nienaruszający ich praw lub naruszający je w sposób nieumyślny”.⁵

Cechy konfliktu:

- Nie jest intencjonalny. Wynika z pewnej sprzeczności celów, potrzeb, wartości pomiędzy członkami rodziny.
- Siły są względnie wyrównane.
- Jedna ze stron nie narusza w permanentny sposób praw innej.
- Może łączyć się z cierpieniem, ale zazwyczaj obu stron.
- Przy dobrym rozwiązaniu umożliwia zmianę na lepsze i nie zawsze wymaga ingerencji z zewnątrz.
- Konflikt nie jest opozycją przemocy. W rodzinie występują konflikty, są rozwiązywane lub nie i mogą prowadzić do przemocy.
- Konflikt nie narusza praw drugiej osoby, nie prowadzi do uzależnienia jednej osoby od drugiej, nie przełamuje woli drugiej osoby.

Agresja - skłonność do częstego używania przemocy w relacjach z innymi jako sposobu rozwiązywania konfliktów bądź realizacji celów życiowych (...). Może mieć postać zachowań fizycznych, słownych, przybierać formy pośrednie i ukryte, a także wyrażać się w czynnościach symbolicznych. Może mieć charakter reaktywny, stanowiąc wyładowanie wzbudzonych emocji złości, gniewu, irytacji, lub instrumentalny - czynności podejmowanych w celu uzyskania pożądanego przedmiotu, stanów rzeczy, wartości.⁶ Agresja jest zwykle zjawiskiem towarzyszącym przemocy w rodzinie oraz konfliktom, bywa ich symptomem.

To, co odróżnia przemoc od agresji, to przewaga sił jednej ze stron. W przemocy jest ona zawsze po stronie sprawcy, w przypadku agresji występującej samoistnie - bywa zrównoważona.

⁴ Kompilacja cech opisywanych w różnych definicjach, przyjęta dla potrzeb niniejszego opracowania.

⁵ Grzegorz Wrona „Konflikt a przemoc. Zastosowanie art. 207 § 1 kk w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”.

⁶ Źródło: Encyklopedia PWN.

4. Skala zjawiska przemocy w rodzinie na terenie województwa podkarpackiego - dane dotyczące 2019 r.⁷

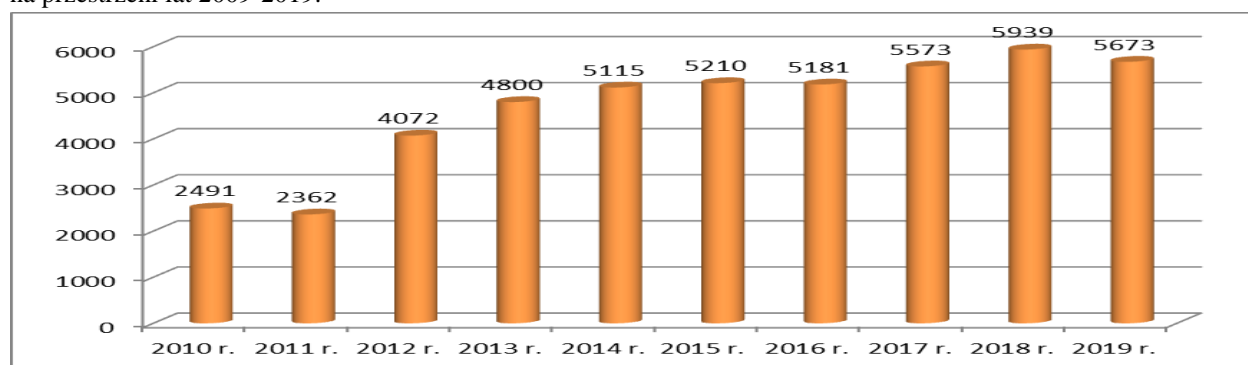
1) Liczba gmin w województwie podkarpackim, w których odnotowano występowanie problemu przemocy w rodzinie.

Rok	TAK	NIE	Brak odpowiedzi
2019	160	0	0

2) Skala przemocy w rodzinie oraz częstotliwość jej występowania.

Liczba rodzin, w których występuje zjawisko przemocy w rodzinie	Częstotliwość zdarzeń przemocowych w ww. rodzinach (należy podać liczbę rodzin)		
	1 raz w roku	od 2 do 5 razy w roku	6 razy w roku i więcej
5673	4282	1215	176

Wykres. Zidentyfikowana liczba rodzin, w których występuje problem przemocy domowej porównanie na przestrzeni lat 2009-2019.

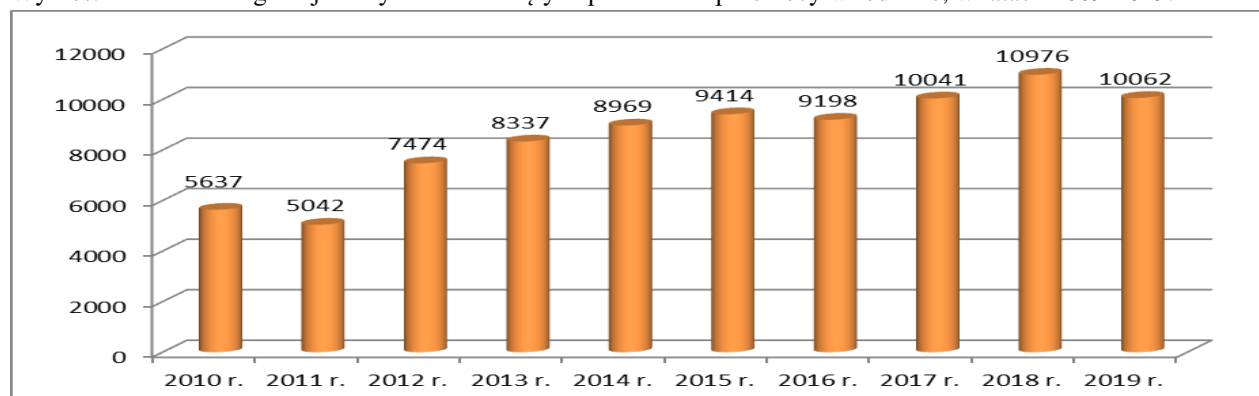
3) Liczba osób dotkniętych problemem przemocy w rodzinie.

Ogółem osoby poszkodowane	Kobiety			mężczyźni			dzieci			
	Ogółem	z tego:		Ogółem	z tego:		Ogółem	z tego:		
		osoby starsze*	osoby niepełno-sprawne		osoby starsze*	osoby niepełno-sprawne		do 13 r.ż.	od 14 do 18 lat	niepełno-sprawne**
10062	5594	919	390	1576	297	111	2892	2058	834	108
%	55,6	-	-	15,7	-	-	28,7	-	-	-

* Kobiety i mężczyźni powyżej 65 roku życia.

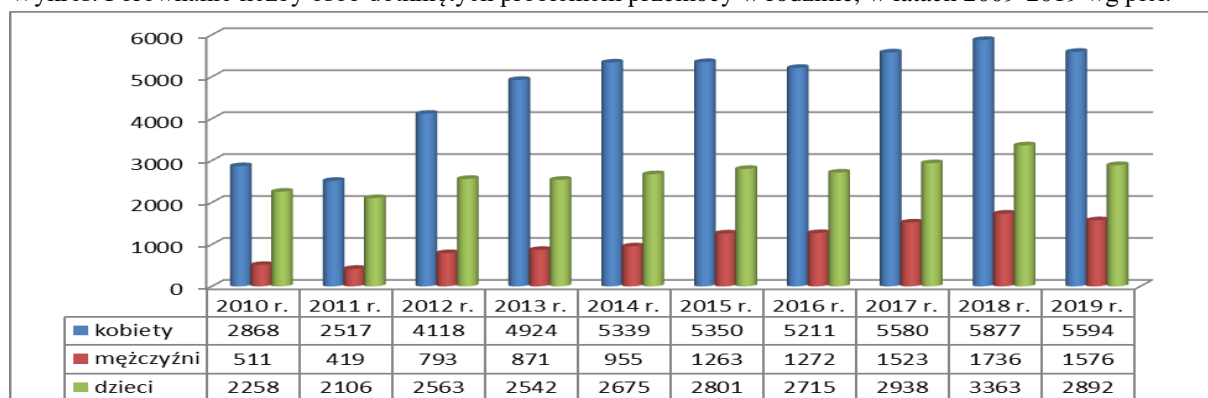
**dzieci od 0 do 18 roku życia.

Wykres. Porównanie ogólnej liczby osób dotkniętych problemem przemocy w rodzinie, w latach 2009-2019.

⁷ Pełna wersja analizy dostępna jest na stronie internetowej Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie, stronie tematycznej pn. „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie”.

Wykres. Porównanie liczby osób dotkniętych problemem przemocy w rodzinie, w latach 2009-2019 wg płci.

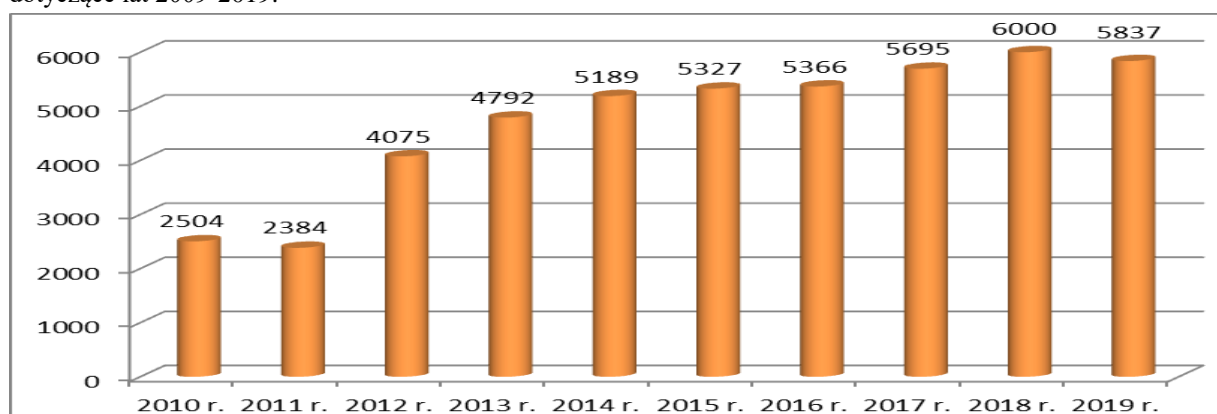
4) Najczęściej zgłaszane przez osoby pokrzywdzone formy przemocy – 2019 r.

Forma przemocy	Liczba zgłaszających OPS
przemoc psychiczna/emocjonalna	160
przemoc fizyczna	159
przemoc ekonomiczna	67
zaniedbywanie	60
przemoc seksualna	24

5) Liczba osób, co do których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie - 2019 r.

Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Małoletni*
5837	590	5219	28

Wykres. Porównanie liczby osób, co do których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie - dane dotyczące lat 2009-2019.

6) Realizacja procedury „Niebieskie Karty” – 2019 r.

Tabela. Formularze „Niebieska Karta-A”.

Nazwa podmiotu sporządzającego formularz „Niebieska Karta-A”	Liczba formularzy „Niebieska Karta-A” wszczynających procedurę	Liczba ponownych formularzy „Niebieska Karta-A”	Ogólna liczba formularzy „Niebieska Karta-A” sporządzonych przez przedstawicieli poszczególnych służb
Policja	3919	912	4831
Jednostka organizacyjna pomocy społecznej	526	76	602
GKRPA	32	2	34
Oświata	80	3	83
Ochrona zdrowia	35	0	35
Łącznie:	4592	993	5585

Wykres. Porównanie ogólnej liczby formularzy „Niebieska Karta-A” sporządzonych w latach 2011-2019.

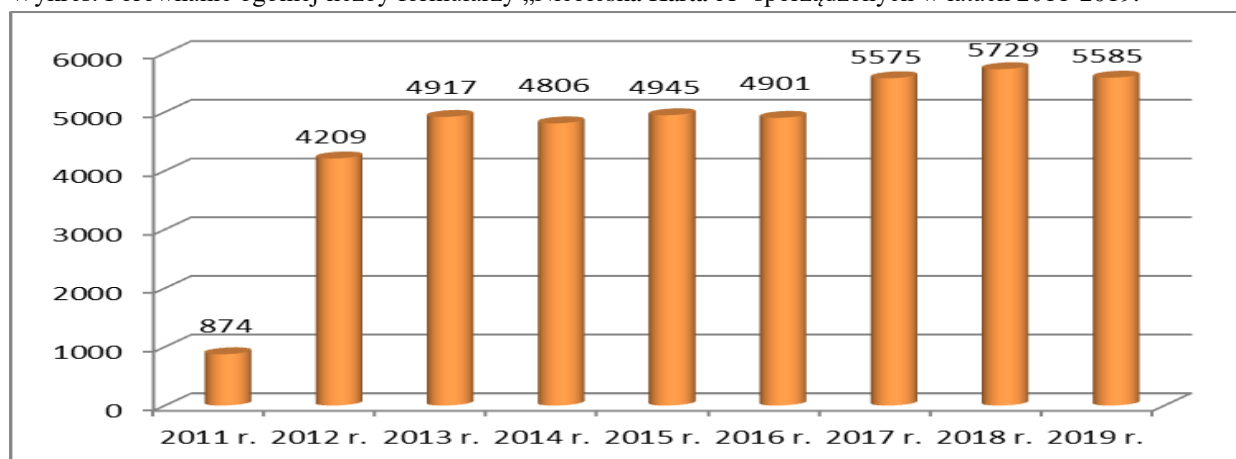

Tabela. Sprawy prowadzone w 2019 r. przez zespół interdyscyplinarny w ramach procedury „Niebieskie Karty”*.

Liczba prowadzonych przez zespół interdyscyplinarny spraw w ramach procedury „Niebieskie Karty” - ogółem	Liczba osób doświadczających przemocy w rodzinie, których ww. postępowanie dotyczyło	Liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, których ww. postępowanie dotyczyło
651	858	623

*Dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy całość postępowania prowadził zespół interdyscyplinarny i dla danej sprawy nie utworzono grupy roboczej.

Tabela. Sprawy prowadzone w 2019 r. przez grupy robocze w ramach procedury „Niebieskie Karty”.

Liczba prowadzonych przez grupy robocze spraw w ramach procedury „Niebieskie Karty” - ogółem	Liczba utworzonych w 2019 r. grup roboczych	Liczba pracujących w 2019 r. grup roboczych	Liczba osób doświadczających przemocy w rodzinie, których ww. postępowanie dotyczyło	Liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, których ww. postępowanie dotyczyło
5962	3832	5373	9401	5774

Tabela. Działania zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w zakresie sporządzonych w ramach procedury „Niebieskie Karty” formularzy „Niebieskie Karty-C i D”.

Działania zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w zakresie sporządzonych w ramach procedury „Niebieskie Karty” formularzy „Niebieskie Karty-C i D”.	
Liczba sporządzonych formularzy „Niebieska Karta-C” przez zespół interdyscyplinarny/grupę roboczą	3992
Liczba sporządzonych formularzy „Niebieska Karta-D” przez zespół interdyscyplinarny/grupę roboczą	3097

Tabela. Liczba zakończonych w 2019 r. spraw w ramach procedury „Niebieskie Karty”.

Liczba zakończonych w 2019 r. spraw w ramach procedury „Niebieskie Karty” ogółem, z tego:	na podstawie § 18 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”	na podstawie § 18 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”
4197	3174	1023

7) Procedura odebrania dziecka z rodziny w trybie art. 12 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie - dane z gmin.

Tabela. Liczba dzieci odebranych z rodziny w trybie art. 12 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Rok	Liczba dzieci odebranych z rodziny w trybie art. 12 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie
2019	8

5. Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, właściwość organów.

Zadania w ramach systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie zostały na mocy ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. *przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* rozdzielone pomiędzy gminę, powiat, samorząd województwa, Wojewodów oraz Ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Dodatkowe zadania powierzono również Prokuratorowi Generalnemu. W niniejszym opracowaniu przypominamy te zadania.

Do zadań własnych gminy należy w szczególności tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym:

- 1) opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- 2) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
- 4) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.⁸

Do zadań własnych powiatu należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- 2) opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym, mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
- 4) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej.⁹

Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy w szczególności:

- 1) tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- 2) opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.¹⁰

⁸ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2020.218 t.j.).

⁹ Jw.

¹⁰ Jw.

Ponadto do zadań własnych powiatu wynikających z *ustawy o pomocy społecznej* należy prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej, które również wykonują zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.¹¹

Do zadań własnych samorządu województwa należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 2) inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 3) opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- 4) organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.¹²

Do zadań Wojewody należy:

- 1) opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie dla osób realizujących te zadania,
- 2) monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- 3) powoływanie i odwoływanie Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- 4) monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- 5) nadzór nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez samorząd gminny, powiatowy i województwa,
- 6) kontrola realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie wykonywanych przez podmioty niepubliczne na podstawie umów z organami administracji rządowej i samorządowej.

Zadania ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego:

- 1) zlecenie i finansowanie badań, ekspertyz i analiz dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie,
- 2) prowadzenie działań promujących podnoszenie świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie,

¹¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U.2020.1876 j.t.), art. 19 pkt 12.

¹² Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2020.218 t.j.).

- 3) powoływanie i odwoływanie Krajowego Koordynatora Realizacji Krajowego programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (...),
- 4) monitorowanie realizacji *Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie* przy pomocy koordynatora, o którym mowa w pkt 3,
- 5) opracowanie oraz wydanie co najmniej raz na dwa lata wytycznych do prowadzenia szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 6) finansowe wspieranie programów z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez:
 - a) jednostki samorządu terytorialnego,
 - b) organizacje pozarządowe działające na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
 - c) jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zadania Prokuratora Generalnego:

- 1) opracowywanie i wydawanie co najmniej raz na dwa lata wytycznych dotyczących zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.¹³

Jednocześnie zwracamy uwagę, że katalog ww. zadań ustawowych został poszerzony o dodatkowe zadania zawarte w *Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*.

¹³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2020.218 t.j.).

6. Rodzaje pomocy udzielanej osobom doznającym przemocy w rodzinie. Zasady postępowania przedstawicieli służb i instytucji w sytuacjach związanych z przemocą w rodzinie.

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. *przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie:

- 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego,
- 2) interwencji kryzysowej i wsparcia,
- 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, poprzez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej,
- 4) zapewnienia bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- 5) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie,
- 6) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania.

Zadania wspólne wszystkich służb określonych w art. 9 a ust. 3 pkt 1-5 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, wynikające m.in. z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”:

- 1) Zapewnienie bezpieczeństwa osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.
- 2) Wypełnienie formularza „Niebieska Karta-A”, w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie. W przypadku braku możliwości wypełnienia formularza „Niebieska Karta-A” z uwagi na nieobecność osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, stan jej zdrowia lub ze względu na zagrożenie jej życia lub zdrowia, wypełnienie formularza „Niebieska Karta-A” następuje niezwłocznie po nawiązaniu bezpośredniego kontaktu z tą osobą lub po ustaniu przyczyny uniemożliwiającej jego wypełnienie. W przypadku, gdy nawiązanie bezpośredniego kontaktu z osobą, co do której istnieje podejrzenie, że jest

dotknięta przemocą w rodzinie, jest niewykonalne, wypełnienie formularza „Niebieska Karta-A” następuje bez udziału tej osoby.

- 3) W przypadku podejrzenia stosowania przemocy w rodzinie wobec dziecka, czynności podejmowane i realizowane w ramach procedury przeprowadza się w obecności rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego.
- 4) Jeżeli osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie wobec dziecka, są rodzice, opiekunowie prawni lub faktyczni, działania z udziałem dziecka przeprowadza się w obecności pełnoletniej osoby najbliższej w rozumieniu *art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny* (Dz.U.2020.1444 j.t.).
- 5) Działania z udziałem dziecka, co do którego istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, powinny być prowadzone w miarę możliwości w obecności psychologa.
- 6) Po wypełnieniu formularza „Niebieska Karta-A” osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, przekazuje się formularz „Niebieska Karta-B”. Jeżeli osobą, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, jest dziecko, formularz „Niebieska Karta-B” przekazuje się rodzicowi, opiekunowi prawnemu lub faktycznemu albo osobie, która zgłosiła podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie.
- 7) Przekazanie wypełnionego formularza „Niebieska Karta-A” do przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego następuje niezwłocznie, nie później niż w terminie 7 dni od dnia wszczęcia procedury.
- 8) Udział w posiedzeniach zespołu interdyscyplinarnego/grup roboczych.
- 9) Zaangażowanie w pracę z rodziną objętą procedurą „Niebieskie Karty”.
- 10) Dokumentowanie prowadzonych czynności oraz przekazywanie informacji o prowadzonych działaniach przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego.
- 11) Poinformowanie policji lub prokuratora o powzięciu podejrzenia o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie.

6.1. Postępowanie przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w sytuacji uzyskania informacji o występowaniu przemocy w rodzinie.

Działania interwencyjne pracownika socjalnego jednostki organizacyjnej pomocy społecznej:

W sytuacji zagrożenia życia, zdrowia, bezpieczeństwa osoby/osób doświadczających przemocy w rodzinie:

- 1) Wezwanie policji.

- 2) Wezwanie pogotowia ratunkowego.
- 3) Zapewnienie miejsca w całodobowej placówce dla ofiar przemocy w rodzinie w tym np. w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie lub ośrodku interwencji kryzysowej.
- 4) Niezwłoczne zawiadomienie policji lub prokuratora o powzięciu podejrzenia o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie.
- 5) W razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie, podjęcie decyzji wspólnie z policjantem i przedstawicielem służb medycznych o odebraniu dziecka z rodziny, celem umieszczenia u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej.

W ramach procedury „Niebieskie Karty” pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej:

- 1) Diagnostuje sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie,
- 2) Udziela kompleksowych informacji o:
 - a) Możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej, oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie.
 - b) Formach pomocy dzieciom doznającym przemocy w rodzinie oraz o instytucjach i podmiotach świadczących tę pomoc.
 - c) Możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.
- 3) Organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.
- 4) Zapewnia osobie co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w zależności od potrzeb, schronienia w całodobowej placówce świadczącej pomoc, w tym w szczególności w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie lub w ośrodku interwencji kryzysowej.
- 5) Może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno–edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

6.2. Postępowanie przedstawicieli Gminnych i Miejskich Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w sytuacji uzyskania informacji o występowaniu przemocy w rodzinie.

W ramach procedury „Niebieskie Karty” przedstawiciel Gminnej/Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych podejmuje m.in. następujące działania:

- 1) Diagnostuje sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.
- 2) Udziela kompleksowych informacji o:
 - a) Możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej, oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie.
 - b) Formach pomocy dzieciom doświadczającym przemocy w rodzinie oraz o instytucjach i podmiotach świadczących tę pomoc.
 - c) Możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.
- 3) Organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.
- 4) Może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie lub programach psychologiczno-terapeutycznych skierowanych do ww. osób.

6.3. Postępowanie przedstawicieli ochrony zdrowia w sytuacji uzyskania informacji o występowaniu przemocy w rodzinie.

W ramach procedury „Niebieskie Karty” przedstawiciel ochrony zdrowia:

- 1) Każdorazowo udziela osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie informacji o możliwościach uzyskania pomocy i wsparcia oraz o uprawnieniu do uzyskania bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego o ustaleniu przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie.
- 2) Jeżeli stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie wymaga przewiezienia jej do podmiotu leczniczego, formularz „Niebieska Karta-A” wypełnia przedstawiciel podmiotu leczniczego, do którego osoba ta została przewieziona.

- 3) Wydaje bezpłatne zaświadczenie lekarskie o ustaleniu przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie.
- 4) Przedstawicielem ochrony zdrowia uprawnionym do działań jest osoba wykonująca zawód medyczny, w tym lekarz, pielęgniarka, położna i ratownik medyczny.

Rekomenduje się korzystanie z „Kwestionariuszy oceny ryzyka występowania przemocy w rodzinie oraz algorytmów postępowania dla ochrony zdrowia”, opracowanych przez Instytut Psychologii Zdrowia PTP Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, link: www.niebieskaLinia.pl/algorytmy/.

6.4. Postępowanie przedstawicieli oświaty w sytuacji uzyskania informacji o stosowaniu przemocy w rodzinie.

W ramach procedury „Niebieskie Karty” przedstawiciel oświaty:

- 1) Udziela kompleksowych informacji o:
 - a) Możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej, oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie.
 - b) Możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.
- 2) Organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.
- 3) Może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.
- 4) Diagnozuje sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w tym w szczególności wobec dzieci.
- 5) Udziela kompleksowych informacji rodzicowi, opiekunowi prawnemu, faktycznemu lub osobie najbliższej o możliwościach pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej oraz wsparcia rodzinie, w tym o formach pomocy dzieciom świadczonych przez instytucje i podmioty w zakresie specjalistycznej pomocy na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Rekomenduje się korzystanie z „Kwestionariuszy oceny ryzyka oraz algorytmów postępowania w przypadku podejrzenia przemocy w rodzinie wobec dziecka - dla oświaty”,

opracowanych przez Instytut Psychologii Zdrowia PTP Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, link: www.niebieskaLinia.pl/algorytmy/.

6.5. Postępowanie przedstawicieli policji w sytuacji uzyskania informacji o stosowaniu przemocy w rodzinie.

Działania w ramach procedury „Niebieskie Karty” funkcjonariusz Policji:

- 1) Udziela osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, niezbędnej pomocy, w tym pierwszej pomocy.
- 2) Organizuje niezwłoczne dostępowanie do pomocy medycznej, jeśli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.
- 3) Podejmuje, w razie potrzeby, inne niezbędne czynności zapewniające ochronę życia, zdrowia i mienia osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie, włącznie z zastosowaniem na podstawie odrębnych przepisów w stosunku do osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania.
- 4) Przeprowadza, o ile jest to możliwe, rozmowę z osobą, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, w szczególności o odpowiedzialności karnej za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od osoby, albo nad małoletnim lub osobą nieporadną, ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny. Wzywa osobę, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego.
- 5) Przeprowadza w miejscu zdarzenia, w przypadkach niecierpiących zwłoki, czynności procesowe w niezbędnym zakresie, w granicach koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa.
- 6) Podejmuje działania mające na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w rodzinie, w szczególności składa systematyczne wizyty sprawdzające stan bezpieczeństwa osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w zależności od potrzeb określonych przez zespół interdyscyplinarny lub grupę roboczą.

Rekomenduje się stosowanie algorytmów postępowania oraz narzędzi szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia osób dotkniętych przemocą w rodzinie w sytuacji przeprowadzania interwencji wobec przemocy w rodzinie, opracowanych przez Instytut Psychologii Zdrowia PTP Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, link: www.niebieskaLinia.pl/algorytmy/.

6.6. Procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie dla Specjalistycznych Ośrodków Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie.

Działania pracowników Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w zakresie interwencyjnym:

- 1) Zapewnienie schronienia osobie doświadczającej przemocy w rodzinie oraz dzieciom pozostającym pod jej opieką, bez skierowania i bez względu na dochód, przez okres do trzech miesięcy z możliwością przedłużenia w przypadkach uzasadnionych sytuacją ofiary przemocy w rodzinie.
- 2) Ochrona ww. osób przed osobą stosującą przemoc.
- 3) Udzielanie natychmiastowej pomocy psychologicznej i prawnej.
- 4) Zorganizowanie niezwłocznie dostępu do pomocy medycznej - odpowiednio do potrzeb.
- 5) Rozpoznanie sytuacji osoby doświadczającej przemocy w rodzinie i ocena ryzyka w zakresie zagrożenia bezpieczeństwa tej osoby lub dzieci pozostających pod jej opieką.
- 6) Udzielenie innej pomocy niż ww. odpowiednio do potrzeb.

Działania pracowników Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w zakresie terapeutyczno-wspomagającym:

- 1) Diagnoza problemu przemocy w rodzinie, dokonana przez zespół specjalistów: psychologa, pracownika socjalnego, pedagoga, prawnika oraz innych specjalistów.
- 2) Opracowanie indywidualnego planu pomocy osobie doświadczającej przemocy w rodzinie uwzględniającego: potrzeby, cele, metody i czas pomocy.
- 3) Udzielanie poradnictwa: psychologicznego, prawnego, socjalnego, medycznego.
- 4) Prowadzenie grup wsparcia lub grup terapeutycznych dla osób doświadczających przemocy w rodzinie.
- 5) Prowadzenie terapii indywidualnej ukierunkowanej na wsparcie osób doświadczających przemocy w rodzinie oraz nabycie umiejętności ochrony przed osobą stosującą przemoc w rodzinie.
- 6) Zapewnienie dostępu do pomocy medycznej - odpowiednio do potrzeb.
- 7) Ocena sytuacji dzieci na podstawie przeprowadzonego w tej rodzinie wywiadu środowiskowego oraz informacji pozyskanych w trakcie kontaktów z dzieckiem przez specjalistów Ośrodka.
- 8) Udzielanie dzieciom wsparcia lub pomocy psychologicznej oraz specjalistycznej pomocy socjoterapeutycznej i terapeutycznej.
- 9) Udzielanie konsultacji wychowawczych.

Działania pracowników Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w zakresie zabezpieczenia potrzeb bytowych:

- 1) Zabezpieczenie całodobowego okresowego pobytu dla nie więcej niż trzydziestu osób, z zastrzeżeniem, że liczba ta może ulec zwiększeniu, zależnie od możliwości lokalowych specjalistycznego ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy rodzinie oraz po uzyskaniu zgody organu prowadzącego.
- 2) Zabezpieczenie pomieszczeń do spania przeznaczonych maksymalnie dla pięciu osób, z uwzględnieniem sytuacji rodzinnej osoby doświadczającej przemocy w rodzinie.
- 3) Zabezpieczenie wspólnego pomieszczenia do pobytu dziennego z miejscem zabaw dla dzieci i miejsca do nauki.
- 4) Zapewnienie ogólnodostępnych łazienek, wyposażonych w sposób umożliwiający korzystanie zarówno przez osoby dorosłe, jak i dzieci, odpowiednio jedna łazienka na pięć osób.
- 5) Zapewnienie miejsca do prania i suszenia.
- 6) Zapewnienie ogólnodostępnej kuchni.
- 7) Zabezpieczenie wyżywienia, odzieży i obuwia oraz środków higieny osobistej i środków czystości - w sytuacji, jeśli dochód ofiary przemocy w rodzinie nie przekracza aktualnie obowiązującego kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej, o którym mowa w *art. 8 ust. 1 pkt ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.*

Uwaga!

Pracownicy Specjalistycznych Ośrodków Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie nie posiadają uprawnień do wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”, poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta-A”. Mogą jednak uczestniczyć w pracach zespołów interdyscyplinarnych oraz grup roboczych.

7. Procedura zapewnienia przez ośrodki pomocy społecznej na terenie województwa podkarpackiego gotowości przystąpienia przez pracowników socjalnych do czynności interwencyjnych na telefoniczne wezwanie policjanta w sytuacji, gdy sprawca przemocy jest zatrzymany i rodzina wyraża potrzebę wsparcia ze strony pracownika socjalnego, sprawozdawczość z ww. zakresu, a także sprawozdawczość kwartalna dotycząca realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz liczby osób doświadczających przemocy w rodzinie i stosujących przemoc na terenie gmin.

Zasady postępowania w ww. zakresie:

- 1) Powiadomienie pracownika socjalnego przez policjanta o przeprowadzonej interwencji zakończonej zatrzymaniem osoby stosującej przemoc w rodzinie lub podejrzewanej o stosowanie przemocy w rodzinie następuje w dniu interwencji, bądź w przypadku dni wolnych od pracy - w pierwszy dzień roboczy po przeprowadzonej interwencji.
- 2) Pracownik socjalny odwiedza wskazaną rodzinę w pierwszy dzień roboczy lub w przypadku dni wolnych od pracy - w następny dzień roboczy po uzyskaniu informacji o policyjnej interwencji zakończonej zatrzymaniem sprawcy, rozpoznając sytuację rodziny, jej potrzeby oraz udzielając niezbędnego wsparcia i pomocy.
- 3) Czynności prowadzi się do momentu faktycznego uruchomienia działań pomocowych w ramach procedury „Niebieskie Karty”, a następnie powinna nastąpić ich kontynuacja lub rozwinięcie w ramach tej procedury. Sugeruje się, aby pracownik socjalny podejmujący ww. oddziaływania był powoływany w skład grupy roboczej pracującej z daną rodziną.
- 4) Jeśli zatrzymanie ma miejsce w rodzinie, gdzie prowadzona jest procedura „Niebieskie Karty” - ww. działania prowadzi się analogicznie.
- 5) Jeśli ww. powiadomienie przez policjanta nie nastąpi, a pracownik socjalny z innych źródeł pozyska informację o ww. zatrzymaniu sprawcy przemocy, procedurę wsparcia rodziny prowadzi się analogicznie.
- 6) W celu dokonania identyfikacji skali działań, jakie będą podejmowane przez ośrodki pomocy społecznej w ramach proponowanej procedury, wprowadzony zostaje obowiązek dokonywania sprawozdawczości z prowadzonych czynności.
- 7) Informacje należy przekazywać do tut. Wydziału zgodnie z załączonym poniżej wzorem (tabela), w nieprzekraczalnym terminie do 10 dnia miesiąca następującego po zakończonym kwartale.

Tabela (wzór).

Czynności przeprowadzone przez pracowników socjalnych ośrodka pomocy społecznej w stosunku do rodzin, w związku z zatrzymaniem przez policję osoby podejrzanej o stosowanie przemocy w rodzinie/stosującej przemoc w rodzinie.

Nazwa Ośrodka Pomocy Społecznej	Miesiąc i rok	Liczba rodzin ogółem objętych pomocą/wsparciem ¹	Liczba wizyt/spotkań z poszczególnymi rodzinami objętymi pomocą/wsparciem ²	Zastosowane formy pomocy/wsparcia ³

¹Dotyczy rodzin, w których pracownik socjalny podjął interwencję, po zgłoszeniu przez policjanta, po policyjnej interwencji zakończonej zatrzymaniem sprawcy przemocy w rodzinie.

²Należy wpisać liczbę spotkań z każdą rodziną objętą pomocą (np. rodzina nr 1 - ... spotkań, rodzina nr 2 - ... spotkań, itd.).

³Działania należy jednoznacznie opisać, odrębnie w odniesieniu do każdej wykazanej rodziny (np. pomoc finansowa, rzeczowa, poradnictwo, pomoc w uzyskaniu mieszkania, skierowanie do SOW, OIK, wsparcie i in.).

Od III kwartału 2020 r. ww. sprawozdawczość została poszerzona o dane, dotyczące realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz liczby osób doświadczających przemocy w rodzinie i stosujących przemoc na terenie gminy.

W związku z powyższym ma miejsce przekazywanie ww. informacji kwartalnych w nowej formie, załączając tabelę, zgodnie z wzorem zamieszczonym poniżej.

Tabela (wzór).

Realizacja procedury „Niebieskie Karty” oraz liczba osób doświadczających przemocy w rodzinie i stosujących przemoc.

Nazwa Ośrodka Pomocy Społecznej	Miesiąc i rok	Liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty” ¹	Liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty” ²	Liczba prowadzonych procedur „Niebieskie Karty” ogółem ³	Liczba osób doświadczających przemocy w rodzinie ⁴	Liczba osób stosujących przemoc w rodzinie oraz podejrzewanych o stosowanie przemocy ⁵

¹Dotyczy procedur „Niebieskie Karty” wszczętych w danym miesiącu poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta-A”.

²Należy wpisać liczbę procedur „Niebieskie Karty” zakończonych w danym miesiącu, niezależnie od daty ich wszczęcia.

³Należy wpisać liczbę wszystkich procedur „Niebieskie Karty” prowadzonych w danym miesiącu ogółem (wszystkie aktywne w danym miesiącu procedury ogółem, w tym procedury wszczęte i zakończone, a także przekazane do realizacji/kontynuacji przez inne gminy).

⁴Należy wykazać liczbę osób doświadczających przemocy w rodzinie w odniesieniu do liczby prowadzonych procedur „Niebieskie Karty” ogółem.

⁵Należy wykazać liczbę osób stosujących przemoc oraz podejrzewanych o stosowanie przemocy w rodzinie w odniesieniu do liczby prowadzonych procedur „Niebieskie Karty” ogółem.

Informacje należy przekazywać do tut. Wydziału zgodnie z powyżej zamieszczonymi zasadami i wzorami, w nieprzekraczalnym terminie do 10 dnia miesiąca następującego po zakończonym kwartale.

8. Zasady opracowywania i realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Biorąc pod uwagę wyniki kontroli prowadzonych przez służby Wojewody, a także celem ujednolicenia metodologii opracowywania i realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie w skali województwa, proponuje się przyjęcie i stosowanie opisanych poniżej zasad i wskazówek.

8.1. Podstawa prawna opracowania i realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Obowiązek realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, zgodnie z *art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, stanowi zadanie z zakresu administracji rządowej wykonywane przez powiaty.

Warunki formalne i standard, jaki powinny spełniać ww. programy określa *rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne (Dz.U.2011.50.259)*. Ponadto programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych opracowywane powinny być w oparciu o *Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie* oraz *Wojewódzki Ramowy Program Korekcyjno-Edukacyjny dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie*.

8.2. Warunki formalne opracowania i realizacji programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

- 1) Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie powinny być realizowane w oparciu o opracowany w formie dokumentu program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.
- 2) Program powinien zostać przyjęty do realizacji uchwałą Rady Powiatu w sprawie przyjęcia do realizacji zadań z zakresu administracji rządowej, tj. programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, w myśl *art. 12 pkt 8a ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U.2018.995)*.
- 3) Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie mogą mieć różne podstawy teoretyczne, wynikające m.in. z miejsc prowadzenia zajęć, preferencji autorów i in. W treści programu należy określić jego

podstawy teoretyczne lub źródła/modele, na których program jest oparty (np. Duluth, TZA ART, program autorski i in.).

- 4) Ze względu na fakt, iż środki na realizację oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych zapewnia budżet państwa, do udziału w programie można rekrutować także mieszkańców innych powiatów. Nie obowiązuje rejonizacja.
- 5) Powiaty realizujące program zobowiązane są do ścisłej współpracy z Zespołami Interdyscyplinarnymi, Sądami, Kuratorską Służbą Sądową, Policją i in. podmiotami.
- 6) Powiaty, które w danym roku nie realizują oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, zobowiązane są do współpracy z Zespołami Interdyscyplinarnymi na swoim terenie oraz organizatorami programów z ościennych powiatów, celem kierowania osób do udziału w programie w najbliższym powiecie.
- 7) Jeśli realizację programu zlecono podmiotowi niepublicznemu, oryginały dokumentacji wytworzonej w toku realizacji zadania, po jego zakończeniu, powinny znajdować się w Starostwie Powiatowym (Urzędzie Miasta w gminach na prawach powiatu) lub w PCPR (OPS w gminach na prawach powiatu).
- 8) Realizator programu powinien posiadać dokumentację w pełni potwierdzającą kwalifikacje osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne. Za weryfikację posiadania przez realizatorów programu kwalifikacji wymaganych przepisami prawa, odpowiada podmiot koordynujący na poziomie powiatu realizację zadania (np. PCPR).

8.3. Program korekcyjno-edukacyjny (dokument) - standard merytoryczny.

Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie opracowany w formie dokumentu jest planem działań i powinien zawierać m.in.:

- a) lokalną diagnozę zjawiska przemocy w rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem danych dotyczących osób doświadczających przemocy w rodzinie, osób stosujących przemoc,
- b) założenia formalne organizacji programu, w tym czasokres jego obowiązywania, liczbę godzin programu z określeniem liczby godzin indywidualnych i grupowych,
- c) wskazanie miejsca realizacji programu, zgodnego z obowiązującym standardem,
- d) założenia merytoryczne realizacji programu, w tym określenie celów programu, metod, form pracy i in.,
- e) wskazaną grupę odbiorców programu,
- f) określony sposób naboru uczestników do programu, w tym zasady selekcji,
- g) czas trwania oddziaływań,
- h) reguły uczestnictwa w programie oraz kryteria ukończenia programu,
- i) harmonogram realizacji programu,

- j) tematykę poszczególnych spotkań, zajęć,
- k) zasady dokumentowania prowadzonych działań,
- l) zasady i terminy dokonywania monitorowania, ewaluacji oraz sprawozdawczości z realizacji programu,
- m) zasady i terminy monitorowania zachowań uczestników programu w trakcie programu oraz po jego zakończeniu,
- n) określenie wymagań dotyczących kwalifikacji posiadanych przez realizatorów programu, adekwatnie do obowiązujących przepisów prawa.

Załącznikami do programu powinny być wzory dokumentów, jakie będą wykorzystywane w trakcie realizacji programu (dokumentacja formalna - np. kontrakt, listy obecności, karty diagnozy uczestnika programu, karty sesji indywidualnych, karty sesji grupowych, wzory sprawozdania z prowadzonych zajęć, karty monitoringu, ankiety ewaluacyjne i in.) oraz wzory materiałów wykorzystywanych do realizacji programu (dokumentacja merytoryczna).

8.4. Zasady prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

- 1) Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie kierowane są w szczególności do:
 - a) osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonywanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych,
 - b) osób stosujących przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii leczenia uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, dla których oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii,
 - c) osób, które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym.
- 2) Za uczestnika programu uznaje się osobę, która pozytywnie przejdzie działania kwalifikacyjne, podpisze kontrakt oraz rozpocznie spotkania grupowe.
- 3) Cele programu - opisane zostały w § 4 rozporządzenia w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących

*przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-
edukacyjne. Obejmują one:*

- a) powstrzymanie osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy,
 - b) rozwijanie umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie,
 - c) kształtowanie umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie,
 - d) uznanie przez osobę stosującą przemoc w rodzinie odpowiedzialności za jej stosowanie,
 - e) zdobycie i poszerzenie wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie,
 - f) zdobycie umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy,
 - g) uzyskanie informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.
- 4) Rekrutacja do programu powinna odbywać się poprzez:
- a) upowszechnianie informacji o programie na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy, w biuletynach instytucji pomocowych, podczas kampanii społecznych i informacyjnych, w postaci informacji, ulotek, plakatów umieszczanych w instytucjach użyteczności publicznej, jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, jednostkach wymiaru sprawiedliwości i in.,
 - b) współpracę z instytucjami (zakłady karne, sądy, kuratorska służba sądowa, prokuratura, powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki pomocy społecznej, zespoły interdyscyplinarne i in.), poprzez spotkania z przedstawicielami ww. podmiotów, konferencje, szkolenia, zawieranie stosownych porozumień, przekazywanie informacji pisemnych, ulotek, plakatów itp. Zaleca się, aby przed każdym rozpoczęciem nowej edycji programu, odbyło się spotkanie informacyjne z lokalnymi instytucjami (sądy, policja, prokuratura, PCPR, OPS-y i in.), dotyczące uruchomienia kolejnej edycji programu, jego istoty, treści, przebiegu i organizacji,
 - c) podczas zgłaszania i kwalifikacji osób do udziału w oddziaływaniach korekcyjno-
edukacyjnych nie obowiązuje rejonizacja.
- 5) Diagnoza uczestników - powinna stanowić integralną część programu, powinna mieć charakter diagnozy wstępnej prowadzonej w ramach spotkań indywidualnych, a jej wynikiem powinno być podpisanie kontraktu z uczestnikiem, następnie w miarę potrzeb może zostać przeprowadzona diagnoza pogłębiona.

- a) diagnoza wstępna obejmuje wstępne rozpoznanie, w celu określenia motywacji uczestnika, uzyskania informacji o jego sytuacji życiowej, sposobach funkcjonowania, specyfice zachowań przemocowych, jakie stosuje, cechach osobistych istotnych dla pracy korekcyjnej. Powinna zostać opisana i włączona do dokumentacji klienta;
- b) pogłębiona diagnoza, dokonywana jest odpowiednio do potrzeb, np. w połowie uczestnictwa w programie. W jej trakcie uzyskuje się bardziej szczegółowe informacje o funkcjonowaniu i przeszłości uczestników. Powinna zostać opisana i włączona do dokumentacji klienta.
- 6) Kontrakt z uczestnikiem programu - to dokument, w którym uczestnik akceptuje i podpisuje zasady udziału w programie, w tym uzyskuje informację o wymiarze godzin niezbędnych do uzyskania zaświadczenia o ukończeniu programu. Ponadto wskazane jest uzyskanie zgody uczestnika na: przetwarzanie danych osobowych - pod kątem wymiany informacji pomiędzy instytucjami zajmującymi się pomaganiem rodzinie, kontaktu osób prowadzących program z rodziną uczestnika, w tym z osobami poszkodowanymi, monitoringu funkcjonowania uczestnika w relacjach rodzinnych po zakończeniu udziału w programie - do 3 lat po zakończeniu zajęć.
- 7) Organizacja prowadzenia zajęć.
 - a) zajęcia mają formę oddziaływań grupowych, poszerzonych o pracę indywidualną z uczestnikami,
 - b) realizacja programu winna być oparta o szczegółowy harmonogram zajęć, określający liczbę godzin spotkań indywidualnych i grupowych, czas ich trwania, tematykę i in.,
 - c) łączny czas programu powinien obejmować 60-120 godzin zajęć, a przerwy pomiędzy kolejnymi zajęciami nie powinny być dłuższe, niż tydzień,
 - d) minimalny czas zajęć programu powinien wynosić 60 godzin spotkań grupowych i być poszerzony o spotkania indywidualne z każdym z uczestników,
 - e) realizatorzy określają w programie liczbę godzin wymaganą do uznania, że uczestnik ukończył program,
 - f) osoby, które ukończą program powinny otrzymać stosowane zaświadczenie/informację,
 - g) wymagane jest dokumentowanie wszystkich działań prowadzonych w ramach programu przez osobę prowadzącą oddziaływania korekcyjno-edukacyjne.
- 8) *Zgodnie z § 8 rozporządzenia w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji*

osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne przebieg i efekty oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych są objęte działaniami monitorującymi i ewaluacyjnymi prowadzonymi przez powiat lub podmioty, którym powiat zlecił realizację oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, a wyniki tych działań są wykorzystywane w pracach nad doskonaleniem i upowszechnianiem dalszych metod ww. oddziaływań. Monitorowanie i ewaluacja oddziaływań programu powinny obejmować między innymi:

- a) monitorowanie przebiegu procesu grupowego, w tym m.in. efektów postrzeganych przez prowadzących i uczestników programu, dotyczących: postaw uczestników wobec przemocy, efektów treningu kontroli złości i agresji, sposoby prowadzenia i wartości programu ze strony uczestników,
 - b) badanie efektywności poszczególnych etapów programu (np. ankiety pre-, post-, dotyczące zakresu realizowanych treści programu),
 - c) badanie efektywności programu, poprzez różnego rodzaju analizy, badania ankietowe np. zmiany postaw i zachowań oraz poziomu zadowolenia z udziału w programie, ponadto wskazane jest dążenie do kontaktu z rodziną uczestnika programu w trakcie jego realizacji i po zakończeniu, a także pozyskiwanie informacji od służb i instytucji pracujących z uczestnikiem lub byłym uczestnikiem programu,
 - d) monitorowanie uczestników programu w trakcie jego trwania oraz po jego zakończeniu - do 3 lat.
- 9) Uczestnik może wziąć udział w zajęciach kolejnych edycji programu, z własnej woli lub po uprzednim skierowaniu przez właściwe podmioty. Prowadzący może odmówić przyjęcia uczestnika na kolejną edycję programu ze względów organizacyjnych (zbyt liczna grupa, grupa o charakterze zamkniętym) lub ze względów bezpieczeństwa (zachowania zagrażające innym osobom, agresywne, uniemożliwiające pracę grupy i in.). W takiej sytuacji prowadzący lub organizator zajęć wskazuje osobie inne możliwości pomocy, np. udział w spotkaniach indywidualnych, terapię, wsparcie lub możliwość skorzystania z udziału w programie w innym powiecie.
- 10) Osoby, które w bieżącym roku przerwały lub nie dokończyły udziału w programie, powinny być zaproszone do udziału w oddziaływaniach realizowanych w kolejnych latach.
- 11) O przerwaniu udziału w programie należy poinformować podmiot kierujący uczestnika oraz właściwy Zespół Interdyscyplinarny (jeśli wobec rodziny prowadzona jest procedura „Niebieskie Karty”).

8.5. Standard organizacyjny.

1) Miejsce realizacji programu.

- a) Zgodnie z § 7 rozporządzenia z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług (...) oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych nie prowadzi się w miejscach, w których udziela się pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie,
- b) nie zezwala się na realizację programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie w podmiotach i instytucjach zapewniających całodobowe wsparcie dla osób doświadczających przemocy w rodzinie, np. w Specjalistycznych Ośrodkach Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, całodobowych Ośrodkach Interwencji Kryzysowej,
- c) gdy na realizację programu wykorzystywane są zasoby lokalowe instytucji, w których udzielana jest pomoc osobom doznającym przemocy w rodzinie (np. PCPR, OIK bez miejsc całodobowych), wówczas oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą odbywać się wyłącznie po godzinach pracy danego podmiotu/instytucji lub w dni wolne od pracy,
- d) miejsce realizacji powinno zapewniać pomieszczenie do pracy grupowej, tj. salę dla około 10-15 osób z możliwością ułożenia krzeseł/foteli odpowiednio do potrzeb grupy, wyposażoną w dodatkowy sprzęt: tablice flipchart, rzutnik, TV i in. W miarę możliwości: pomieszczenie do pracy indywidualnej: pokój/miejsce do spotkań klienta i realizatora programu bez obecności innych osób.

2) Kwalifikacje realizatorów programu.

Zgodnie z § 9 rozporządzenia w sprawie standardu podstawowych usług (...) oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą być prowadzone przez osoby, które:

- a) ukończyły studia II stopnia na jednym z kierunków: psychologia, pedagogika, pedagogika specjalna, nauki o rodzinie, politologia, politologia i nauki społeczne w zakresie pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, resocjalizacji lub pracy socjalnej, albo na innym kierunku uzupełnionym studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, pedagogiki, resocjalizacji,
- b) posiadają zaświadczenie o ukończeniu szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w wymiarze co najmniej 100 godzin, w tym w wymiarze 50 godzin w zakresie pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie,
- c) mają udokumentowany co najmniej 3-letni staż pracy w instytucjach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

3) Formy i czas oddziaływań.

- a) Zaleca się, aby liczba godzin pracy grupowej wynosiła co najmniej 60 godzin, liczba ta może być odpowiednio zwiększana. Sugerowana liczba godzin pracy indywidualnej, to min. 2 godziny na uczestnika programu, liczba ta również może być zwiększana. Godzina zajęć liczona jest jako minimum 45 minut bezpośrednich oddziaływań na uczestników programu, natomiast pozostały czas godziny zegarowej powinien być wykorzystany na wytworzenie i uporządkowanie dokumentacji z zajęć.
 - b) Formy pracy - preferowaną formą realizacji programu jest praca grupowa, która powinna zostać uzupełniona spotkaniami indywidualnymi. Spotkania indywidualne powinny poprzedzać pracę uczestnika w grupie, ale mogą być realizowane również pomiędzy spotkaniami grupowymi, jeżeli wymaga tego sytuacja uczestnika.
 - c) Przystępując do realizacji programu należy dążyć do zapewnienia takiej liczby jego uczestników, która umożliwi właściwy przebieg procesu grupowego, tj. około 10 do 15 osób w grupie, z możliwymi ewentualnymi odchyleniami od tej liczby w trakcie trwania programu. W sytuacjach wyjątkowych możliwe jest uruchomienie programu z mniejszą liczbą uczestników.
 - d) Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą być realizowane zarówno w grupach otwartych, jak i zamkniętych. W przypadku grup otwartych każdy z uczestników programu powinien mieć zapewnione minimum 60 godzin pracy grupowej oraz konsultacje indywidualne.
- 4) Dokumentowanie prowadzonych działań - wszystkie działania prowadzone w ramach programu powinny być dokumentowane, w szczególności na etapach: rekrutacji, przeprowadzania diagnozy wstępnej oraz pogłębionej, w trakcie realizacji zajęć indywidualnych i grupowych, podczas prowadzonego monitoringu, na etapie częściowej oraz końcowej ewaluacji programu. Dokumentację przechowuje Starostwo Powiatowe lub Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Dokumentacja programu powinna być kwalifikowana i posiadać odpowiednie oznaczenia wynikające z jednolitego rzeczowego wykazu akt. Dokumentację mogą stanowić: programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie oraz odpowiednie uchwały je wprowadzające, dokumentacja indywidualna uczestników, dokumentacja grupy (umożliwiająca identyfikację liczby osób obecnych na poszczególnych zajęciach, obrazująca tematykę oraz przebieg zajęć, uwagi z realizacji poszczególnych spotkań, liczbę godzin i in.), sprawozdania jednostkowe, częściowe (etapowe), całościowe, wnioski, notatki, zebrane dokumenty, podsumowania, opracowania, sprawozdania i in.

Listy uczestników zajęć i poszczególnych spotkań w ramach programu powinny być potwierdzane osobistym podpisem uczestnika.

8.6. Środki na realizację programu.

W związku z faktem, że realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych jest zadaniem z zakresu administracji rządowej, środki na jego wykonanie zapewnia budżet państwa. Informacja o możliwości i terminie składania wniosków o dotację na realizację programu każdego roku przekazywana jest do Starostw Powiatowych oraz Urzędów Miast w gminach na prawach powiatu.

Powiat aplikując o środki na realizację zadania, winien we wskazanym terminie złożyć w Podkarpackim Urzędzie Wojewódzkim w Rzeszowie wniosek o środki na realizację programu - zapotrzebowanie. Do wniosku należy dołączyć kopię aktualnego programu, na podstawie którego w danym roku będą realizowane oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie (potwierdzoną za zgodność z oryginałem), a także kopię uchwały, którą program został przyjęty (potwierdzoną za zgodność z oryginałem).

Wysokość przyznanych środków jest uzależniona od wysokości dotacji na zadanie przekazanej do budżetu Wojewody, liczby wniosków złożonych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz (ewentualnie) dodatkowych kryteriów ustalonych na podstawie analizy jakościowej wniosków i prowadzonej polityki w tym zakresie. Dotacja może nie uwzględniać wszystkich potrzeb zgłoszonych we wniosku, a przedstawione przez wnioskodawcę dane nie skutkują automatycznie ustaleniem dotacji we wnioskowanej wysokości.

O zamiarze zmiany sposobu wykorzystania dotacji należy każdorazowo powiadomić Podkarpacki Urząd Wojewódzki w Rzeszowie.

O braku możliwości wykorzystania dotacji lub jej części samorząd powiatowy ma obowiązek niezwłocznie poinformować Wydział Polityki Społecznej Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie. W przypadku dotacji pobranej - należy niezwłocznie dokonać jej zwrotu w całości lub w części.

8.7. Sprawozdania z realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

Po zakończeniu programu podmiot odpowiedzialny za jego realizację zobowiązany jest do przesłania do Wydziału Polityki Społecznej PUW w Rzeszowie pisemnej informacji o jego ukończeniu (w terminie 14 dni od ukończenia programu, a w przypadku programów trwających do końca roku kalendarzowego - nie później niż do dnia 10 stycznia kolejnego roku), podając następujące dane i informacje:

- a) liczba zrealizowanych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,

- b) liczba osób, które przystąpiły do programu,
- c) liczba osób, które ukończyły program,
- d) sprawozdanie z realizacji programu, zawierające opis oraz charakterystykę prowadzonych oddziaływań i ich efektów (opis merytoryczny),
- e) inne ważne informacje dotyczące realizacji programu,
- f) rozliczenie wydatkowanych środków uwzględniające rodzaj wydatku.

Niezależnie od ww. informacji powiat jest zobowiązany do przekazywania sprawozdawczości merytorycznej i finansowej z realizacji programu w ramach sprawozdań sporządzanych w Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS), a także innej sprawozdawczości prowadzonej w ramach działań Wydziału Polityki Społecznej PUW w Rzeszowie.

W sytuacji konieczności uzyskania dodatkowych danych na temat programów Wydział Polityki Społecznej PUW w Rzeszowie pisemnie (albo w innej formie) zwróci się do powiatów lub realizatorów oddziaływań, wskazując termin udzielenia informacji.

Należy dołożyć starań, aby wykazywane w sprawozdaniach dane odzwierciedlały rzeczywiste wskaźniki i były spójne we wszystkich sprawozdaniach i informacjach.

8.8. Współpraca.

Aby efektywnie realizować program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, niezbędne jest nawiązanie i podtrzymywanie stałej współpracy z lokalnymi podmiotami działającymi w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zwłaszcza z Zespołem Interdyscyplinarnym, Policją, Sądami, ośrodkami pomocy społecznej, poradniami leczenia uzależnień, Kuratorską Służbą Sądową, a także innymi podmiotami realizującymi programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Współpraca ta może być wykorzystana zarówno na etapie dokonywania rekrutacji uczestników programu, jak również monitoringu zachowań osób, które ukończyły program i oceny jego skuteczności.

Jeżeli uczestnik został skierowany do programu przez wykazane powyżej instytucje i podmioty, wówczas realizator programu jest zobowiązany do poinformowania podmiotu kierującego o zakwalifikowaniu, albo o powodach niezakwalifikowania skierowanej osoby do udziału w programie oraz ewentualnym przerwaniu uczestnictwa w programie.

O procedurze informowania przez realizatora programu innych instytucji o aktywności osoby w zakresie realizacji programu oraz pozyskiwania danych o uczestniku/byłym uczestniku (w zakresie niezbędnym do oceny efektywności oddziaływań), uczestnik powinien być poinformowany, a zgoda na te działania powinna znaleźć się w jego dokumentacji lub/oraz w treści kontraktu podpisanego podczas kwalifikacji do udziału w programie.

Jeżeli osoba stosująca przemoc w rodzinie nie może uczestniczyć w programie realizowanym w danym powiecie, wówczas osobie takiej należy przekazać dokładną informację o innych miejscach, w których realizowane są oddziaływania korekcyjno-edukacyjne, a także udzielić pomocy związanej z nawiązaniem kontaktu z realizatorem w innym powiecie. Zasada ta dotyczy zwłaszcza powiatów, które nie realizują programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych lub realizują je nieregularnie, np. raz na kilka lat. W tym celu należy:

- posiadać ewidencję/wykaz/bazę danych lokalnych podmiotów i organizacji posiadających ofertę pomocy dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- corocznie aktualizować na stronie internetowej powiatu (lub/i PCPR) bazę teleadresową podmiotów realizujących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- posiadać i dystrybuować opracowany informator zawierający dane teleadresowe podmiotów oraz organizacji pozarządowych, a także zakres oferowanego przez nie wsparcia zarówno dla osób doznających przemocy, jak i stosujących przemoc w rodzinie,
- przysyłać zaktualizowany informator ze swojego powiatu właściwym miejscowo prezesom sądów rejonowych, prokuratorom rejonowym, komendantom powiatowym/miejskim Policji oraz wchodzącym w obręb powiatu gminom - zgodnie z zasadami określonymi w *Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*,
- w przypadku powiatów, które nie realizują programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych - posiadać opracowaną i przyjętą procedurę kierowania osób z terenu powiatu do udziału w programach na terenie powiatów ościennych.

8.9. Monitoring i ewaluacja.

Monitoring programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych polega na regularnym zbieraniu i dokumentowaniu informacji na temat postępów w realizacji przedsięwzięcia oraz poziomu osiągnięcia założonych celów korekcyjno-edukacyjnych. Zgromadzone dane są m.in. podstawą do dokonania ewaluacji programu, pozwalają także na podjęcie niezwłocznych akcji naprawczych lub usuwania skutków już istniejącej niepożądanego sytuacji. Monitoring należy prowadzić np. w zakresie:

- rekrutacji uczestników - dokumentując prowadzonym na bieżąco rejestrem osób zgłaszanych do programu,
- frekwencji na zajęciach - dokumentując listami obecności podpisywanymi osobiście przez uczestników i potwierdzonymi przez prowadzącego zajęcia,

- zaangażowania uczestników podczas zajęć, dokumentując w sprawozdaniach z zajęć grupowych, kartach oceny lub innej dokumentacji opracowanej przez realizatora,
- postępów uczestników w osiąganiu celów programu, w kontekście: postaw, jakości relacji rodzinnych, wiedzy i umiejętności, zmiany zachowań i in.,
- w stosunku do uczestników bieżącej edycji oddziaływań, należy uzyskać informację z ośrodka pomocy społecznej, Zespołu Interdyscyplinarnego lub innego źródła - na temat funkcjonowania uczestnika, jeśli jest to możliwe, przedstawiciel realizatora programu powinien być członkiem grupy roboczej, jeżeli w stosunku do rodziny prowadzona jest procedura „Niebieskie Karty”,
- w stosunku do osób, które ukończyły poprzednie edycje programu (do trzech lat wstecz), monitoring powinien polegać na ustaleniu postępów w powstrzymywaniu się od stosowania przemocy. Te informacje powinny być weryfikowane kilka razy do roku - do 3 lat po ukończeniu przez osobę programu,
- informacje na temat zachowania uczestnika programu po jego ukończeniu należy pozyskiwać od: samego uczestnika, członków jego rodziny, od instytucji działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w tym: m.in. ośrodka pomocy społecznej, Zespołu Interdyscyplinarnego, Policji, kuratorów sądowych, pedagogów szkolnych, i in.

Ewaluacja programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie jest oceną poszczególnych etapów programu (np. ankiety pre-, post-, dotyczące zakresu realizowanych treści programu) oraz efektywności tych oddziaływań w odniesieniu do założonych celów programu. Może być prowadzona w trakcie programu - po zakończeniu kolejnych jego etapów. Ponadto sporządzana jest po zakończeniu programu (badanie efektywności programu, poprzez różnego rodzaju analizy, badania ankietowe i in.) - w stosunku do bieżącej edycji oddziaływań oraz przez okres 3 lat na podstawie analizy danych zbieranych w ramach monitoringu. Ewaluacja uwzględnia wpływ czynników organizacyjnych zadania na jego wyniki.

Wynikiem przeprowadzonej ewaluacji powinien być sporządzany corocznie raport z rekomendacjami do kolejnych edycji oddziaływań. Raport powinien znajdować się w dokumentacji programu i być dostępny dla ewentualnych kolejnych realizatorów programu oraz osób kontrolujących realizację ww. oddziaływań z ramienia Wojewody.

9. Wskazówki, dotyczące zasad opracowywania i realizacji programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Podstawę realizacji programów psychologiczno-terapeutycznych skierowanych do osób stosujących przemoc w rodzinie stanowią zapisy zawarte w *Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*. Dla ww. programów nie zostały określone standardy, dlatego należy przyjąć, że zasady opracowania oraz realizacji tych programów są analogiczne do zasad opisanych w odniesieniu do programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. W tym w szczególności:

- 1) Celem realizacji programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie jest zmiana wzorów zachowań.
- 2) Do programu powinna być prowadzona rekrutacja, a działania podejmowane w jej ramach należy prowadzić i dokumentować analogicznie do zasad odnoszących się do programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, opisanych w rozdziale 8 niniejszego opracowania.
- 3) Odbiorcami programów psychologiczno-terapeutycznych są osoby stosujące przemoc w rodzinie zgłaszające się samodzielnie lub kierowane przez podmioty i instytucje, np. ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, zespoły interdyscyplinarne, kuratorską służbę sądową i in.
- 4) Program psychologiczno-terapeutyczny dla osób stosujących przemoc w rodzinie może być kierowany zarówno do osób, które uczestniczyły już wcześniej w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, jak i osób, które nie brały w nich udziału. Osoby uzależnione od alkoholu lub innych środków psychoaktywnych, które nie uczestniczyły w terapii uzależnienia, powinny być kierowane w pierwszej kolejności do właściwych jednostek terapeutycznych specjalizujących się w tym obszarze.
- 5) Przyjęcie uczestnika do programu powinno być poprzedzone wstępną kwalifikacją, podczas której przeprowadzone zostaną działania diagnostyczne. Diagnoza powinna być dokumentowana pisemnie.
- 6) Zakwalifikowanie do programu powinno kończyć się podpisaniem kontraktu, w którym uczestnik zaakceptuje i podpisze zasady udziału w programie. Kontrakt powinien określać między innymi reguły uczestnictwa w programie, w szczególności warunki jakie należy spełnić, by program ukończyć oraz okoliczności powodujące wykluczenie z programu, a także zobowiązanie uczestnika do poszanowania zasad współżycia społecznego.

- 7) Za uczestnika programu uznana może być osoba, która pozytywnie przejdzie działania kwalifikacyjne, podpisze kontrakt oraz rozpocznie spotkania programowe.
- 8) Przyjęty do realizacji program psychologiczno-terapeutyczny powinien zostać opracowany na piśmie i stanowić odrębny dokument, a jego elementem powinien być szczegółowy harmonogram zajęć.
- 9) Realizacja programu powinna być oparta o harmonogram zajęć, określający m.in. czas trwania programu, zamykający się w ramach danego roku kalendarzowego z podaniem miesięcy i dni, w których będzie realizowany, a także liczby godzin poszczególnych sesji i programu ogółem.
- 10) Czas programu powinien być zależny od przyjętych metod oraz form zajęć, jednak powinien być nie krótszy, niż 15 godzin zajęć przypadających na 1 uczestnika (godziny zegarowe).
- 11) Wszystkie działania wobec osób objętych programem powinny być dokumentowane (notatki z poszczególnych spotkań, podsumowanie pracy z klientem, sprawozdanie z prowadzonych działań i in.). Obecność uczestników na spotkaniach powinna być potwierdzana listami obecności podpisywanymi przez uczestników.
- 12) Spotkania z osobami stosującymi przemoc w ramach programów psychologiczno-terapeutycznych winny być realizowane poza miejscem udzielania pomocy osobom doświadczającym przemocy.
- 13) Osoby uczestniczące w programie powinny być objęte po ich ukończeniu badaniami skuteczności, gdzie jednym ze wskaźników może być np. liczba osób, które po ukończeniu programu powróciły do zachowań polegających na stosowaniu przemocy w rodzinie. Dopuszczalne są inne, dodatkowe formy badania skuteczności programu. Powinny one być dokumentowane pisemnie.
- 14) Wysokość dotacji na realizację programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc w rodzinie określa *Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*.
- 15) Środki finansowe na realizację programów psychologiczno-terapeutycznych mogą być wydatkowane m.in. na:
 - a) wynagrodzenie specjalistów prowadzących program,
 - b) wynajem pomieszczeń na potrzeby prowadzenia programu oraz opłacenie mediów,
 - c) zakup materiałów niezbędnych do realizacji programu, w tym biurowych (papier, tonery do drukarki i in.),
 - d) inne koszty związane z bezpośrednią realizacją programu.

- 16) Wymagane jest pisemne dokumentowanie realizacji programu: finansowe i merytoryczne, a także badanie jego skuteczności. Realizatorzy programu zobowiązani są do prowadzenia dokumentacji umożliwiającej dokonanie szczegółowej oceny (merytorycznej, formalnej oraz finansowej) realizacji zadania. Dane sprawozdawcze przekazywane przez realizatorów programów psychologiczno-terapeutycznych winny zawsze odnosić się zarówno do osób będących uczestnikami programu, jak i osób, które ukończyły program, przyjmując za ukończenie warunki wskazane przez realizatorów w programach.
- 17) Osoby będące realizatorami programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie bezwzględnie powinny dysponować kwalifikacjami uprawniającymi do prowadzenia tego typu działań (psychologiczno-terapeutycznych), w tym posiadać kwalifikacje wskazane przez ustawodawcę, jako wymagane w odniesieniu do realizatorów programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, określone w § 9 rozporządzenia w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne. Za weryfikację posiadania przez osoby prowadzące wymagań kwalifikacyjnych, odpowiada jednostka powiatowa wyznaczona do realizacji lub koordynacji tego zadania.
- 18) Po zakończeniu programu podmiot odpowiedzialny za jego realizację zobowiązany jest do przesłania do Wydziału Polityki Społecznej PUW w Rzeszowie pisemnej informacji o jego ukończeniu (w terminie 14 dni od ukończenia programu, a w przypadku programów trwających do końca roku kalendarzowego - nie później niż do dnia 10 stycznia kolejnego roku), podając następujące dane i informacje:
- a) liczba zrealizowanych programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
 - b) liczba osób, które przystąpiły do programu,
 - c) liczba osób, które ukończyły program,
 - d) sprawozdanie z realizacji programu, zawierające opis oraz charakterystykę prowadzonych oddziaływań i ich efektów (opis merytoryczny),
 - e) inne ważne informacje dotyczące realizacji programu,
 - f) rozliczenie wydatkowanych środków uwzględniające rodzaj wydatku.

10. Nowe rozwiązania wynikające z ustawy z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2020.956 t.j.).

¹⁴Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 roku o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2020.956 t.j.) wprowadza odrębną procedurę dającą nowe uprawnienia Policji i sądom powszechnym pozwalającą zapewnić ochronę osobom doznającym przemocy w rodzinie w miejscu zamieszkania. Wprowadza możliwość czasowego usunięcia sprawcy przemocy z miejsca zamieszkania na mocy czynności dokonywanej przez policjanta lub żandarma wojskowego. Jednocześnie rozbudowano, doprecyzowano i skrócono procedurę z art. 11 a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie pozwalającą poprzez orzeczenie wydane przez sąd rejonowy wydział cywilny (i rodzinny) nakazać sprawcy przemocy opuszczenie miejsca zamieszkania. (...)

Osoba doznająca przemocy może zwrócić się do Policji, bezpośrednio lub za pośrednictwem kuratora sądowego lub przedstawiciela pomocy społecznej, aby usunięto sprawcę przemocy z miejsca zamieszkania na okres 14 dni. Czas ten może zostać przedłużony przez sąd. Jeżeli sprawca przemocy dobrowolnie opuścił mieszkanie, sąd może zakazać sprawcy przemocy zbliżania się do miejsca zamieszkania i jego otoczenia. Uwzględniono również konieczność udziału Żandarmerii Wojskowej w sytuacjach, w których sprawcą przemocy jest żołnierz. (...)

Do najważniejszych rozwiązań należy zaliczyć:

- Zagadnienia proceduralne dotyczące postępowania przed sądem zebrano w nowym dziale Kodeksu postępowania cywilnego w części I w księdze II po dziale I dodaje się dział Ia - sprawy o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Zawarto w nim m.in. następujące zapisy:
 - Wniosek do sądu (tj. o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia) będzie mógł być składany na specjalnie do tego celu opracowanym formularzu i jest zwolniony z opłat. Wymóg formularza nie jest obowiązkowy (...).
 - Jeżeli do wniosku nie dołączono odpowiedniej liczby odpisów, sąd sam je sporządzi (nie będzie wzywał do ich uzupełnienia).
 - O sprawie będzie informowana prokuratura.

¹⁴ Grzegorz Wrona „Święta Bożego Narodzenia 2020 roku bez sprawców przemocy” w: „Niebieska Linia” nr 3/128/2020.

- W ciągu miesiąca od wniesienia wniosku sąd zobowiązany jest wydać orzeczenie w sprawie.
 - Sąd w orzeczeniu wskaże obszar lub odległość od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą będzie musiał zachować sprawca przemocy.
 - O wydanym orzeczeniu sąd zawiadamia właściwy miejscowo Zespół Interdyscyplinarny, a jeżeli w rodzinie są małoletni, również sąd rodzinny.
 - Po wpłynięciu apelacji sąd drugiej instancji wydaje orzeczenie (rozpoznaje apelację) w ciągu 30 dni.
 - Sąd będzie mógł zabezpieczyć roszczenie (wydać postanowienie, w którym określi sposób izolowania sprawcy przemocy od osoby doznającej przemocy na czas trwania postępowania). Zabezpieczeniem może być przedłużenie policyjnego nakazu opuszczenia mieszkania.
 - Wniosek o zabezpieczenie sąd rozpatruje bezzwłocznie, nie później niż w ciągu trzech dni.
 - Zabezpieczenie jest czasowe, a sąd określa termin, do którego obowiązuje.
- Nowe uprawnienia Policji:
 - Zostaje zachowane prawo zatrzymania sprawcy przemocy stwarzającego bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego. Doprecyzowano jednak, że w tym przypadku stosuje się definicję przemocy w rodzinie z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz wskazano poprzez wyliczenie okoliczności, jakie Policjant powinien brać pod uwagę, oceniając stan zagrożenia życia lub zdrowia.
- Okoliczności zatrzymania sprawcy przemocy:
- 1) akty przemocy fizycznej w rodzinie,
 - 2) wiek osoby dotkniętej przemocą w rodzinie,
 - 3) stosowanie przemocy w rodzinie wobec kobiety w ciąży,
 - 4) niepełnosprawność osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, w rozumieniu *art. 2 pkt 10 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*,
 - 5) zależność osoby dotkniętej przemocą w rodzinie od osoby stosującej przemoc ze względu na stan zdrowia lub jej zaburzenia psychiczne,
 - 6) zaburzenia psychiczne osoby, o której mowa w ust. 1 ustawy,
 - 7) stan osoby, o której mowa w ust. 1, podczas interwencji związany z użyciem, nadużywaniem lub uzależnieniem od alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych,

- 8) kierowanie przez osobę, o której mowa w ust. 1, gróźb użycia przemocy ze skutkiem bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia,
 - 9) dostęp osoby o której mowa w ust. 1, do niebezpiecznego narzędzia lub broni,
 - 10) informacje o dotychczas stosowanej przemocy lub prowadzonych postępowaniach wobec osoby, o której mowa w ust. 1, w związku z użyciem przemocy,
 - 11) informacje od osób, o których mowa w *art. 9 c ust. 1 pkt 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, dotyczące ich obaw o własne życie lub zdrowie, w tym związanych z nasileniem aktów przemocy w rodzinie,
 - 12) informacje o próbach targnięcia się na własne życie lub życie osób wspólnie zamieszkujących przez osobę, o której mowa w ust. 1, w związku ze stosowaniem przemocy,
 - 13) informacje o próbach targnięcia się na własne życie przez osobę dotkniętą przemocą w rodzinie w związku ze stosowaniem tej przemocy.
- Policjant ma prawo wydać wobec sprawcy przemocy w rodzinie nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Przesłanką wydania nakazu lub zakazu jest zagrożenie życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy w rodzinie. Odmiennie - jak w przypadku zatrzymania sprawcy przemocy - zagrożenie nie musi być bezpośrednie.
 - Nakaz i zakaz mogą być stosowane łącznie, są natychmiast wykonalne, a Policjant określa odległość lub obszar ich obowiązywania. Podobnie, jak przy zatrzymaniu, wskazano na te same okoliczności, które powinny być brane pod uwagę przy wydawaniu nakazu i zakazu.
 - Policja wydaje nakaz i/lub zakaz podczas interwencji, ale także w przypadku powzięcia informacji (czyli nie musi być interwencji). Informacja taka może pochodzić od osoby doznającej przemocy, ale również od kuratora sądowego lub przedstawiciela pomocy społecznej.
 - Jeśli zatrzymano sprawcę przemocy, nakaz i/lub zakaz można wydać bezpośrednio po zwolnieniu sprawcy. W takiej sytuacji nie będzie mógł on powrócić do miejsca zamieszkania.
 - Nakaz i/lub zakaz mogą być wydane pod nieobecność osoby stosującej przemoc w rodzinie.

- Maksymalnie ułatwiono procedurę doręczenia nakazu/zakazu osobie stosującej przemoc. W przypadku odmowy przyjęcia, uważa się go za doręczony. Jeżeli nie można doręczyć, umieszcza się adnotację o wydaniu nakazu/zakazu na drzwiach lokalu.
- O wydaniu nakazu/zakazu Policja informuje właściwy miejscowo zespół interdyscyplinarny, a jeśli w rodzinie są osoby małoletnie, także sąd rodzinny.
- Przepisy szczegółowo regulują kwestię opuszczenia przez sprawcę miejsca zamieszkania, zabrania przez sprawcę rzeczy osobistych, opieki nad zwierzętami sprawcy, pozostawienia przez sprawcę kluczy do lokalu, a także sytuacji, w której sprawca po wydaniu nakazu/zakazu potrzebuje dostępu do rzeczy własnych.
- W trakcie obowiązywania nakazu/zakazu Policja co najmniej trzykrotnie (przy czym pierwszy raz w ciągu następnego dnia od wydania nakazu/zakazu) sprawdza czy sprawca stosuje się do nałożonego obowiązku.
- Osoba stosująca przemoc w rodzinie ma prawo wnieść zażalenie do sądu rejonowego na wydany przez Policję nakaz/zakaz. Termin do wniesienia zażalenia wynosi 3 dni i jest liczony od chwili otrzymania informacji o wydaniu nakazu/zakazu. Sąd po otrzymaniu zażalenia rozpoznaje je w terminie 3 dni.
- Nakaz/zakaz traci moc po upływie 14 dni. Nie można go zatem wydać na krótszy okres niż 14 dni.
- Nowe uprawnienia Żandarmerii Wojskowej:
 - Wprowadzono analogiczne uprawnienia, jak dla Policji w zakresie zatrzymania oraz nakazu/zakazu związanego z miejscem zamieszkania sprawcy przemocy w rodzinie w przypadku, gdy jest on żołnierzem w czynnej służbie wojskowej.
 - Areszt, ograniczenie wolności albo grzywna grozi sprawcy przemocy w rodzinie, który nie stosuje się lub narusza nakaz/zakazy wydane przez Policję lub sąd. Orzeczenie zapada w trybie przyspieszonym wykroczeniowym.
 - Do składu zespołów interdyscyplinarnych oraz grup roboczych może dołączyć przedstawiciel Żandarmerii Wojskowej. W przypadku Zespołu Interdyscyplinarnego poszerzenie składu następuje na wniosek Żandarmerii Wojskowej.
 - Rozszerzono brzmienie *art. 11 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. Poza możliwością zobowiązania sprawcy przemocy do opuszczenia miejsca zamieszkania dodano możliwość zobowiązania do opuszczenia również otoczenia mieszkania oraz zakazania zbliżania się do miejsca zamieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. (...) Nowe brzmienie przepisu pozwala zakazać sprawcy zbliżania się do miejsca zamieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Doprecyzowano również, że przepis

ma zastosowanie w sytuacji, gdy osoba doznająca przemocy opuszcza miejsce zamieszkania, sprawca przemocy opuszcza miejsce zamieszkania, a także sprawca przemocy będący osobą najbliższą, jedynie okresowo lub nieregularnie przebywa w miejscu zamieszkania osoby doznającej przemocy. Dodano również zapis, że opłaty za użytkowanie lokalu ponosi osoba, która w nim pozostała, a do zastosowania przepisu nie ma znaczenia forma tytułu prawnego, na podstawie którego osoba doznająca przemocy korzysta z lokalu.

Do opisanych powyżej przepisów zostaną wydane przewidziane prawem rozporządzenia określające wzory formularzy, pouczeń oraz poszczególnych czynności.¹⁵

Ww. ustawa wprowadza następujące zmiany w *ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2020.218 j.t.)*:

¹⁶ „Art. 7.

W *ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218)* wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 9a:

a) po ust. 3 dodaje się ust. 3a w brzmieniu:

"3a. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi także przedstawiciele Żandarmerii Wojskowej, jeżeli Żandarmeria Wojskowa złoży taki wniosek do wójta, burmistrza albo prezydenta miasta w związku z zamieszkiwaniem na obszarze gminy żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową.",

b) ust. 8 otrzymuje brzmienie:

"8. Zespół interdyscyplinarny działa na podstawie porozumień zawartych między wójtem, burmistrzem albo prezydentem miasta a podmiotami, o których mowa w ust. 3, 3a lub 5.",

c) po ust. 11 dodaje się ust. 11a w brzmieniu:

"11a. W sprawach żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową stosujących przemoc w rodzinie, w skład grup roboczych mogą wchodzić także przedstawiciele Żandarmerii Wojskowej.",

2) art. 11a otrzymuje brzmienie:

"Art. 11a. 1. Jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta tą przemocą może żądać, aby sąd, właściwy według

¹⁵ Z całym artykułem można się zapoznać w: Grzegorz Wrona „Święta Bożego Narodzenia 2020 roku bez sprawców przemocy” w: „Niebieska Linia” nr 3/128/2020.

¹⁶ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2020.956).

przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 z późn. zm.) o postępowaniu nieprocesowym, zobowiązał go do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.

2. Przepis ust. 1 stosuje się również w przypadku, gdy:

1) osoba dotknięta przemocą w rodzinie opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie z powodu stosowania wobec niej przemocy w tym mieszkaniu;

2) członek rodziny stosujący przemoc w rodzinie opuścił wspólnie zajmowane mieszkanie;

3) małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu oraz inna osoba stosująca przemoc w rodzinie, okresowo lub nieregularnie przebywa w mieszkaniu wspólnie z osobą dotkniętą przemocą w rodzinie.

3. Osoba pełnoletnia, która pozostała w mieszkaniu, o którym mowa w ust. 1, przez czas niezamieszkiwania w nim osoby stosującej przemoc w rodzinie, w związku z wydaniem wobec niej:

1) nakazu lub zakazu, o których mowa w art. 15aa ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2020 r. poz. 360 i 956),

2) nakazu lub zakazu, o których mowa w art. 18a ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 431 i 956),

3) postanowienia sądu o zobowiązaniu osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazaniu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, w tym również o udzieleniu zabezpieczenia

- jest obowiązana do ponoszenia opłat za dostawy do tego mieszkania energii, gazu, wody oraz odbiór ścieków, odpadów i nieczystości ciekłych oraz czynsz lub koszty bieżącego zarządzania nieruchomością, chyba że względem niej osoba stosująca przemoc w rodzinie jest obowiązana do świadczeń alimentacyjnych.

4. Przepisy ust. 1-3 stosuje się do każdego lokalu służącego zaspokajaniu bieżących potrzeb mieszkaniowych.";

3) po art. 11a dodaje się art. 11b w brzmieniu:

"Art. 11b. Organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego organizujące placówki, o których mowa w art. 15ag ust. 1 pkt 3 i 5 i art. 15ah ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji oraz art. 18g ust. 1 pkt 3 i 5 i art. 18h ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r.

*o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, przekazują, z użyciem środków komunikacji elektronicznej, właściwym terytorialnie jednostkom organizacyjnym Policji i Żandarmerii Wojskowej aktualne dane teleadresowe tych podmiotów ze wskazaniem przedmiotu działalności."*¹⁷

11. Zakończenie.

Zachęcamy do zapoznania się z niniejszym dokumentem i do wdrażania zawartych w nim zaleceń i procedur. Jednocześnie wyrażamy głębokie przekonanie, że praktyczne zastosowanie zapisów zawartych w opracowaniu ułatwi Państwu realizację zadań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zaakceptował:
Dyrektor Wydziału
Polityki Społecznej
(-)
Małgorzata Dankowska

¹⁷ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2020.956).